

УДК 378.013.42 – 053.6

Леся Смеречак, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто особливості організації позааудиторної самостійної навчальної діяльності майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Визначено роль самостійної роботи студентів у процесі формування готовності до здійснення безпосередньої практичної діяльності.

Ключові слова: позааудиторна робота, соціальний педагог, самостійна робота.

Лит. 9.

Постановка проблеми. Вища школа, виконуючи соціальне замовлення суспільства, має допомогти студентам оволодіти ефективними методами самостійної науково-дослідницької, творчо-пошукової діяльності. Спрямованість на самостійну навчально-дослідницьку діяльність студентів сприяє розвитку у них стійкого професійного інтересу до соціально-педагогічної роботи. Актуальність окресленої проблеми зумовлюється також необхідністю забезпечити безперервність освіти та самоосвіти майбутніх соціальних педагогів.

Навчально-виховний процес підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної сфери, який би відповідав вимогам сучасності, передбачає пошук і відбір відповідних форм та методів організації позааудиторної роботи, які б давали можливість студенту самостійно розкривати свої уміння, творчий потенціал, здібності й підштовхували до пошуку нових знань, необхідних для формування готовності до професійної діяльності. Тому позааудиторна самостійна робота як форма навчання, за якої майбутній фахівець засвоює необхідні знання, оволодіває уміннями та навичками систематично та планомірно працювати, формує власний стиль майбутньої професійної діяльності, є надзвичайно важливою у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості удосконалення позааудиторної роботи розкривають А. Алексюк, С. Вітвицька, М. Донченко, О. Дубасенюк, Л. Кондрашова, З. Курлянд, Л. Онучак, І. Соколова та ін. Серед них вагоме місце посідають ті, що розкривають суть позааудиторної роботи, оскільки єдиного і чіткого визначення цього поняття ще не вироблено. Так, зокрема, М. Донченко [6] у дисертаційному дослідженні про роль позааудиторної роботи у професійно-педагогічній підготовці

майбутніх учителів указує на те, що позааудиторна робота, не обмежена часовими межами, чітко не регламентована формами та методами, створює тим самим передумови реалізації студентами їхніх здібностей, нахилів, соціально-громадянської активності, упровадження самоврядування як ефективної форми соціально-громадської діяльності, підвищення мотивації навчання.

На теоретичному та методологічному рівнях проблему організації позааудиторної самостійної науково-дослідницької та навчальної роботи студентів розкривають науковці В. Аккерман, А. Алексюк, Л. Григоренко, О. Демченко, А. Кузьмінський, Л. Онучак, М. Солдатенко та ін.

Мета статті – розглянути особливості організації самостійної роботи студентів у системі позааудиторної роботи в умовах вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Організація позааудиторної роботи, керівництво нею і налагодження контролю пов'язані з певними труднощами саме тому, стверджує А. Алексюк, що вона менш регламентована ніж аудиторна. Головним документом, що встановлює співвідношення між аудиторною та позааудиторною роботою у вищій школі є навчальний план кожної спеціальності [1, 433].

Зміст позааудиторної роботи з майбутніми соціальними педагогами у педагогічному університеті визначається насамперед специфікою цієї професії, її спеціалізаціями, соціальним замовленням щодо майбутньої підготовки, сформованими у ВНЗ традиціями підготовки фахівців, матеріально-технічною базою факультету, на якому готують соціальних педагогів, можливостями налагодження співпраці з суб'єктами соціально-педагогічної роботи та зарубіжними партнерами. Змістова тематика позааудиторної роботи має передбачати систему взаємопов'язаних між собою професійно

ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

спрямованих заходів, бути логічно обґрунтованою, підпорядковуватись принципам наступності та послідовності, урахувати досягнення у галузі акмеології, педагогіки, психології, соціальної педагогіки, дефектології, корекційної педагогіки, а мета та завдання – ускладнюватись з кожним курсом.

До основних завдань у системі професійної підготовки соціальних педагогів належать:

- поглиблення та розширення професійних знань щодо професійної діяльності соціального педагога;

- формування відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків;

- закріплення навичок самоосвіти та самовиховання;

- залучення до науково-дослідницької діяльності;

- включення у волонтерську діяльність; виховання готовності до вдосконалення професійної майстерності, формування творчого підходу до професійної діяльності;

- забезпечення інтегрованого інтелектуального, естетичного, фізичного, соціального розвитку особистості, її активності, самостійності;

- розвиток нахилів та здібностей до соціально-педагогічної діяльності;

- формування інтересу до соціально-педагогічної діяльності.

Уміння правильно організувати свою самостійну роботу дасть можливість майбутньому фахівцеві адекватно оцінити: власні можливості при виконанні різноманітних соціально-педагогічних задач; інформаційну забезпеченість для власної професійної підготовки.

Вагомою у контексті згаданого є думка професора А. Кузьмінського про те, що сьогодні значно зростає роль ВНЗ у навчанні студента самостійно здобувати знання [7, 309]. Самостійність передбачає володіння вміннями та навичками самоорганізації навчальної та позанавчальної діяльності, вміння по новому підходити до вирішення проблемних завдань, забезпечує активізацію розумової та творчої діяльності, формування пізнавальних інтересів студентів, прагнення до поглибленого вивчення особливостей майбутньої професії.

Самостійна робота як засіб виконання визначеної пізнавальної діяльності поділяється на аудиторну та позааудиторну. Н. Грекова [4] чітко диференціює самостійну роботу на аудиторну (визначається навчальним планом і програмами навчальних дисциплін, регламентується розкладом навчальних занять) та позааудиторну (відрізняється місцем проведення, змістом, організаційними формами і методами, рівнем самостійності студентів). За зовнішніми ознаками

науковець виокремлює обов'язкову та додаткову позааудиторну самостійну роботу.

Аналіз досвіду діяльності вищої педагогічної школи дозволяє виокремити такі види позааудиторної самостійної навчальної та науково-дослідницької роботи студентів: аналіз наукової літератури, укладання бібліографії; підготовка повідомлень та рефератів; написання тез, статей, звіт про проходження практики; участь у студентських наукових гуртках, олімпіадах, конференціях; розробка соціальних проєктів; участь у науково-дослідній роботі випускової кафедри; підготовка та захист курсових та кваліфікаційних робіт тощо.

Позааудиторна самостійна робота об'єднує усі види навчальної діяльності, виконуваної без контролю з боку викладача, та поділяється на обов'язкову і спеціальну. До кожного зі згаданих видів ставляться певні вимоги щодо врахування змісту навчальних програм, специфіки майбутньої професії, індивідуальних особливостей і можливостей студентів, успішності у навчанні.

За тривалістю виконання розрізняють короткочасну та довготривалу позааудиторну самостійну роботу. Її результативність забезпечується навчально-методичним забезпеченням, узгодженою діяльністю професорсько-викладацького складу, системою контролю за науково-дослідницькою діяльністю студентів, раціональним плануванням та нормуванням самостійної роботи, відповідністю індивідуальних завдань змістовій насиченості навчальних дисциплін циклу професійно-практичної підготовки. Завдання для самостійної позааудиторної роботи мають бути спрямовані як на вироблення у студентів навичок роботи з першоджерелами, довідковою та науково-методичною літературою, інформаційними ресурсами мережі Internet, так і на поглиблене вивчення окремих тем, питань, актуальних проблем сьогодення.

Відомий учений сучасності П. Підкасистий виділяє такі типи самостійної роботи: самостійна робота за зразком; реконструктивна самостійна робота; самостійна робота варіативного типу; творча самостійна робота [9, 514].

Досліджуючи вплив самостійної роботи на вдосконалення підготовки педагогічних кадрів, Л. Григоренко доходить висновку про актуальність взаємодії різних шляхів побудови завдань для неї: репродуктивного, дослідницького, моделювання професійних ситуацій. Визначаючи систему завдань для самостійної роботи, важливо, наголошує дослідниця, використовувати такі завдання, що вимагають від студентів умінь діяти в умовах професійного вибору, формують

ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

професійне мислення, виробляють соціально-ціннісні професійні навички, вдосконалюють організаторські здібності, розвивають емоційну та вольову сфери. Конструювання змісту самостійної роботи слід вести у двох напрямках: теоретичному та практичному [5, 23 – 24].

Самостійна робота студентів важлива не лише в плані підвищення якості навчання в умовах педагогічного університету, вона є необхідним елементом майбутньої професійної діяльності, що відображається у відповідальності, правильності прийнятих рішень, конструктивному вирішенні проблемних та конфліктних ситуацій з клієнтами.

У визначенні особливостей організації позааудиторної самостійної роботи дотримуємося думки про те, що викладач має цілеспрямовано впливати на формування інтересів студентів, створювати відповідну атмосферу спілкування, сприяти формуванню інформаційної культури, впливати на мотиваційну, емоційно-вольову сферу студентів. Ефективність самостійної роботи студентів, на наше глибоке переконання, залежить від:

- 1) раціонального поєднання традиційних та інноваційних інтерактивних форм та методів організації позааудиторної роботи;
- 2) рівня складності навчальних та науково-дослідних завдань;
- 3) співвідношення між аудиторною та позааудиторною самостійною роботою;
- 4) забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до студентів із врахуванням їхніх інтересів;
- 5) створення умов для творчого самовираження;
- 6) наявності належної кількості довідкової та науково-методичної літератури, методичних вказівок щодо виконання самостійних завдань;
- 7) рівня контролю за їх виконанням.

Уважаємо за доцільне наголосити на тому, що самостійна робота має керуватися викладачем. Це забезпечить більш позитивні результати та уможливить свідоме засвоєння інформації, отриманої з різних джерел. Важливим завданням педагогів вищого навчального закладу в аспекті окресленої проблеми є спрямування студентів на самостійне опанування ними новітньої інформації у галузі соціальної педагогіки та соціальної роботи.

Як справедливо зазначає Л. Онучак [8], важливо зосереджуватися не так на самостійності дій студента, як на його вмінні визначити додаткову мету самостійної позааудиторної роботи.

Принципово важливою для нашого дослідження є наукова позиція О. Біди та О. Савченко, на переконання яких, студент повинен усвідомлювати себе не лише

споживачем, але й розповсюджувачем своєї індивідуальної пізнавальної діяльності. Реалізація цієї умови стане можливою за умови використання групової форми організації самостійної роботи [2].

Зазначимо, що групова форма позааудиторної роботи передбачає наявність певної загальної мети та спільних інтересів. Пропонуємо проведення таких групових форм: гуртки та студії (літературні, мистецькі, фізичної культури), тренінги, диспути, дискусії, круглий стіл, педагогічні дебати, семінари, брейнстормінг, наукові гуртки, клуби за інтересами, прес-релізи, ділові ігри, рольові ігри, педагогічні та творчі ситуації тощо.

Висновки. Отже, важливою умовою ефективно організації позааудиторної самостійної діяльності студентів є у забезпечення активної пізнавальної діяльності студентів, професійної спрямованості різних форм позааудиторної роботи, індивідуалізованого та диференційованого підходу до студентів із врахуванням їхніх інтересів.

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія / А.М. Алексюк. – К. : Либідь. – 1998. – 558 с.

2. Біда О.А. Організація самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання / О.А. Біда, О.П. Савченко. [електронний ресурс]. режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpm/2009_6/bida.pdf.

3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.

4. Грекова Н.П. Активизация самостоятельной учебной работы студентов в процессе внеаудиторных занятий: дисс... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Грекова Наталья Петровна. – Минск, 1985. – 175 с.

5. Григоренко Л. Самостійна робота як фактор підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності / Л. Григоренко // Рідна школа. – 2005. – № 8 (907). – С. 22 – 24.

6. Донченко М.В. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів у позааудиторній роботі у вищих навчальних педагогічних закладах України (друга половина ХХ ст.): дис... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Донченко Марина Володимирівна. – Х., 2004. – 204 с.

7. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.

8. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Онучак Людмила Володимирівна. – К., 2002. – 202 с.

9. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. – Мн.: Современ. слово, 2005. – 720 с.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2011